TA'LIMNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHISINING IJTIMOIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

Musaeva U. X.
JDPU Umumiy pedagogika kafedrasi o'qituvchisi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.22854440

Tayanch so'zlar: raqamli texnologiyalar, raqamli kompetentsiya, o'qituvchi, informatika, raqamli ta'lim muhiti, madaniyat, ta'lim, kontent, sifatli ta'lim.

Ключевые слова: цифровые технологии , цифровая компетентность , учитель, ин-форматика, цифровая образовательная среда, культура, образование, контент, качествен-ное образование.

Key words: digital technologies, digital competence, teacher, informatics, digital educational environment, culture, education, content, quality education.

Raqamli texnologiyalarni rivojlantirish zamonaviy talimning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, talim va o'qitish sifatini oshirish, o'qituvchilarning uzluksiz talimini o'zgartirishdagi eng muhim qadamdir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020- yil 5- oktyabdagi PF 6079 sonli "Raqamli O'zbekiston 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora tadbirlari to'g'risida"gi farmonida raqamli dunyoda raqamlashtirish, raqamli texnologiyalarni ishlab chiqish, raqamli iqtisodiyot sohasida yangi loyihalarni ko'rib chiqish va raqamli ta'limni rivojlantirish dasturlari amalga oshirilmoqda.

Zamonaviy dunyoda raqamli shaklda axborotdan foydalanishga asoslangan texnologiyalar insonning ijtimoiy, kasbiy va kundalik hayotining barcha sohalarida faol qo'llaniladi. Ushbu tendentsiyaga muvofiq, mehnat bozori, madaniyat, ta'lim va boshqalarning raqamli transformatsiyasi mavjud.

Raqamlashtirish zamonaviy maktab uchun ob'ektiv zarur, talim jarayonini yanada moslashuvchan, bugungi kun voqeligiga moslashtirish, shakllanayotgan "raqamli dunyo"da raqobatbardosh mutaxassislarni shakllantirish. Shu bois bo'lajak mutaxassislarga nafaqat raqamli muhitda ishlash ko'nikmalarini o'rgatish, balki ularning kelajakdagi kasbiy faoliyati sifatini oshirish uchun zarur bo'lgan raqamli madaniyatini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega.

Bugungi kunda raqamli texn Bugungi kunda raqamli texnologiyalar barcha sohalarga jadal kirib bormoqda. Xususan, oliy ta'lim muassasalarida me'yoriy-huquqiy hujjatlarni tashkil etish, boshqarishda raqamli texnologiyalar ushbu sohani rivojlantirish, qog'ozbozlikni kamaytirish va shaffoflikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Raqamlashtirish nafaqat odamlarning yashash tarzini, balki fikrlash tarzini ham o'zgartirmoqda. Raqamlashtirish barcha sohalarga kirib borsa, birinchi navbatda qog'ozbozlik, tanish-bilishchilik, korrupsiyaning oldi olinadi va shaffoflik ta'minlanadi. "Raqamli" atamasi barcha sohalarda axborot texnologiyalaridan faol foydalanishni anglatadi .

Agar oddiy iqtisodiyotda asosiy resurs moddiy ne'matlar bo'lsa, raqamli iqtisodiyotda axborot qayta ishlanadi va uzatiladi. Ularni tahlil qilgandan so'ng, to'g'ri boshqarish uchun yechim ishlab chiqiladi. Pandemiya davrida ta'limning yangi davri – raqamli ta'lim davri boshlandi.

Agar biz ta'limning bu ikki tomonining tafakkurini o'zgartira olsak, ya'ni o'quvchi mustaqil bilim

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

olib, mustaqil bilim olish yo‘llarini topa olsa, o‘qituvchi esa o‘quvchini raqamli texnologiyalar asosida yangi bilimlar bilan qurollantira olsa, ta’lim ham o‘zgacha shaklga o‘tishi mumkin.

Hozirgi vaqtda ta’lim tizimi vakillari ongsiz ravishda katta tarixiy missiyani bajarmoqda. Hozir O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida biz shu paytgacha gapirgan masofaviy, raqamli ta’lim uchun haqiqiy poydevor yaratilmoqda. Xususan, oliy ta’lim muassasalarida me’yoriy-huquqiy hujjatlarni tashkil etish, boshqarishda raqamli texnologiyalar ushbu sohani rivojlantirish, qog‘ozbozlikni kamaytirish va shaffoflikni ta’minlashga xizmat qilmoqda.

Raqamlashtirish nafaqat odamlarning yashash tarzini, balki fikrlash tarzini ham o‘zgartirmoqda. Raqamlashtirish barcha sohalarga kirib borsa, birinchi navbatda qog‘ozbozlik, tanish-bilishchilik, korrupsiyaning oldi olinadi va shaffoflik ta’minlanadi. “Raqamli” atamasi barcha sohalarda axborot texnologiyalaridan faol foydalanishni anglatadi .

Agar biz ta’limning bu ikki tomonining tafakkurini o‘zgartira olsak, ya’ni o‘quvchi mustaqil bilim olib, mustaqil bilim olish yo‘llarini topa olsa, o‘qituvchi esa o‘quvchini raqamli texnologiyalar asosida yangi bilimlar bilan qurollantira olsa, ta’lim ham o‘zgacha shaklga o‘tishi mumkin.

Hozirgi vaqtda ta’lim tizimi vakillari ongsiz ravishda katta tarixiy missiyani bajarmoqda. Hozir O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida biz shu paytgacha gapirgan masofaviy, raqamli ta’lim uchun haqiqiy poydevor yaratilmoqda.

Universitet bitiruvchisi jamiyat iqtisodiyoti va madaniyatining raqamli transformatsiyasining yetakchi tendentsiyalarini tushunishi kerak; ta’lim

traektoriyasini o’rganish va qurish uchun samarali axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga ega; axloqiy tamoyillarni hisobga olish va axborot jarayonlari va muloqotda ijtimoiy mas’uliyatni bilish; kasbiy ahamiyatga ega ma’lumotlarni izlash, tanqidiy tahlil qilish, ob’ektiv foydalanish va ijodiy o’zgartirish qobiliyatiga ega bo’lishi lozim.

Bunda raqamli madaniyatga ega bo’lgan bo‘lajak bakalavr raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida mehnat bozorida raqobatbardosh mutaxassis bo‘lish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu munosabat bilan raqamli madaniyatni bakalavriat talabalarining shaxsiy va kasbiy yo‘naltirilgan sifati sifatida o‘rganish muammosi yangilanmoqda.

Bundan tashqari, shuni ta’kidlash joizki, raqamlashtirish imkoniyatlari va sur’ati ko’pincha foydalanuvchilarning ularni o’zlashtirish mahoratidan ustun turadi. Oliy ta’lim sohasida allaqachon tub o‘zgarishlar ro‘y bermoqda: ta’limning tashkilotlararo shakllari rivojlanmoqda; onlayn texnologiyalar va masofaviy ta’lim shakllari universitetlarda o’quv jarayonining bir qismiga aylanmoqda; ilmiy va kasbiy kutubxonalar va ma’lumotlar bazalaridan ochiq foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda; elektron talim muhiti shakllantirilmoqda. Bu raqamli madaniyatni shakllantirish uchun universitet axborot-ta’lim muhitining yangi imkoniyatlarini tushunish va tizimlashtirish zaruratini tug’diradi.

Bu raqamli madaniyatni shakllantirish uchun universitet axborot-ta’lim muhitining yangi imkoniyatlarini tushunish va tizimlashtirish zaruratini tug’diradi. O’rganilayotgan masalalar nuqtai nazaridan, qiymatga yo’naltirilgan kasbiy ta’limni qo’llab-quvvatlash usullarini o’rganish, raqamli muhitning kasbiy yo’naltirilgan elementlarini o’rganishga qiziqish va motivatsiyani oshirish yo’llarini aniqlash, axborotni kiritish uchun pedagogik asoslash dolzarb bo’lib qoladi. Ta’lim jarayonidagi resurslar, elektron ta’limning axloqiy jihatlarini rivojlantirish, tegishli uslubiy yordamni ishlab chiqish va boshqalar. Bu asoslar zamonaviy pedagogika fanida universitetning axborot-talim muhitida bakalavriat talabalarining raqamli madaniyatini shakllantirishning pedagogik tizimini tushunish, ishlab chiqish va sinovdan o‘tkazish bilan bog‘liq

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

ijtimoiy ahamiyatga ega vazifa borligini takidlash imkonini beradi.

Ilmiy adabiyotlarda ta'limni raqamlashtirish va shaxsning raqamli madaniyatining ba'zi jihatlarini shakllantirish asoslarini ta'kidlaydigan tadqiqotlar mavjud. E.Agazzining kompleks tadqiqotlarida B.S. Gershunskiy, V.A. Vozchikova, A.S. Kiseleva, A.V. Korotkova, B.V. Kristal, N.N. Moiseeva, I.G. Morgenstern, E.P. Semenyuka, E.G. Solovyova, S.V. Orlova va boshqalar axborot jamiyati rivojlanishining falsafiy va ijtimoiy jihatlariga alohida e'tibor qaratganlar.

Bugungi kunda raqamli ta'lim ta'lim tizimlarimizda o'rni beqiyos bo'lib, bunda o'quvchilar va talabalarimizning fanni o'zlashtira olishi emas, balki ular bir vaqtning o'zida qanday o'qiyotganini, fanni qanday o'rganayotganini, vazifalarga qiziqishi, o'z darajasidagi muammolarga fikr bildirishlarini kuzatish mumkin. Buning natijasida o'quvchilarning o'zlari mustaqil o'rganishi, shaxsiy o'rganishga moslashishi va o'zini ustida ishlashi kabi qobiliyatlari rivojlanadi. Dars jarayonlari raqamli kontekntda jonli olib borish va darslarda interfaol topshiriqlarni berish, virtual lobaratoriyalarda o'rganish talabalarni yanada fikrlashlarini o'stiradi. O'zi qiziqqan sohadagi kasbiy kompetensiyalari rivojlanadi.

Ta'lim jarayonida talabalarning raqamli madaniyatini shakllantirishning yaxlit tizimi hali ishlab chiqilmagan. Shuningdek, talabalarning o‘quv va o‘z-o‘zini tarbiyalash faoliyatini qo‘llab-quvvatlash uchun zamonaviy raqamli resurslar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari salohiyatidan foydalanishning uslubiy ta'minoti ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan.

Masalan, o‘quvchilarning o‘quv va ilmiy faoliyatgaqiziqishini rag‘batlantirish uchun kasbiy yo‘naltirilgan ijtimoiy tarmoqlar imkoniyatlaridan foydalanish masalalari yoritilmagan, onlayn muloqot orqali talabalar o‘rtasida raqamli odob-axloq asoslarini shakllantirish texnologiyalari o‘rganilmagan.

Shunga ko'ra, qarama-qarshiliklarning mavjudligi haqida gapirish qonuniydir:

– iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida kasbiy faoliyatga bo‘lgan talablarning ortib borishi bilan ta'lim va kasbiy yo‘naltirilgan raqamli muhitda samarali axborot-kommunikatsiya jarayonlarini amalga oshirishda madaniy bakalavriat talabalarining yetarli darajada shakllanmaganligi o‘rtasida;

– raqamli iqtisodiyot talab qilayotgan bakalavriat talabalarining shaxsiy va kasbiy fazilatlarini takomillashtirishni ilmiy asoslash zarurati bilan talabalarda raqamli madaniyatni shakllantirishning integral tizimining pedagogik nazariyasining sust rivojlanishi o‘rtasida. kelajakdagi kasbiy faoliyat kontekstlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayoni;

– bakalavriat talabalari o‘rtasida raqamli madaniyatni shakllantirishda universitet axborot-talim muhitining salmoqli salohiyati bilan talim va o‘zi - o‘zini boshqarishni qo‘llab-quvvatlash uchun zamonaviy raqamli resurslar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning uslubiy ta'minoti yetarli darajada rivojlanmaganligi o‘rtasida talabalarning ta'lim faoliyati.

Shunday qilib, gumanitar fanlarni o'qitishda raqamli o'quv texnologiyalaridan foydalanish o'qituvchilarga ta'limni raqamlashtirish sharoitida o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish uchun keng imkoniyatlar yaratadi va o'quv jarayoni sifatiga, o'quvchilar tomonidan olingan bilim, ko'nikma va qobiliyatlarning sifatiga, mehnat bozorida kelajakdagi mutaxassislarga bo'lgan raqobat va talabga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Gumanitar fanlarni o'qitish doirasida raqamli texnologiyalar va vositalardan foydalangan holda o'quv jarayonini tashkil etishga maqolada keltirilgan turli xil yondashuvlar o'qituvchilarga o'quv mashg'ulotlarining raqamlashtirish va interaktivlik darajasini oshirish, shuningdek, professional ta'limni tashkil etishda zamonaviy ta'lim muhitini yaratishda uslubiy yordam bo'lib xizmat qiladi.

Oliy ta'lim tizimida raqamli universitet loyihasi davom etmoqda. Hozirgi kunda ta'lim jarayoniga oliy ta'lim muassasalaridan olinadigan turli hisobot va ma'lumotlar sonini keskin kamaytirish, ularni

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

tayyorlashning qog'oz shaklidan voz kechish, boshqaruv tizimini raqamlashtirish maqsadida Raqamli universitet loyihasi doirasida "Oliy ta'lim jarayonlarini boshqarish axborot tizimi" (HEMIS -Higher Education Management Information Systems) ishlab chiqildi. Ushbu axborot tizimi «Ma'muriy boshqaruv», «O'quv jarayoni», «Ilmiy faoliyat» va «Moliyaviy boshqaruv va statistika» axborot tizimlarini o'z ichiga oladi. Oliy ta'lim jarayonlarini boshqarish axborot tizimini joriy etishdan maqsad: -OTM faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta'minlash; -oliy ta'lim tizimida o'quv, ilmiy, ma'muriy va moliyaviy jarayonlarni avtomatlashtirish; -oliy ta'lim tizimida byurokratik to'siqlar yuzaga kelishini oldini olish va moliyaviy xarajatlarni qisqartirish;

-OTM, talaba, va ish beruvchi tashkilotlar o'rtasida uzviylikni ta'minlash;

-boshqaruv jarayonlari uchun sarf qilinadigan vaqtni qisqartirish va mehnat samaradorligini oshirish;

-ta'lim jarayoni ishtirokchilari faoliyati samaradorligini monitoring qilish;

-tahliliy ma'lumotlarni shakllantirish va qaror qabul qilish jarayonini optimallashtirish va tezlashtirish.

Oliy ta'lim muassasalarida raqamlashtirish va raqamli texnologiyalar vositasi yordamida ta'limni tashkil etish talabalarning dars mashg'ulotlargafaol qatnashishi, mavzularni to'liq o'zlashtirishi, kelajakdagi kasbiga mehrining oshishi va turli kompetensiyalarini rivojlaniga sabab bo'ladi.

Demak, raqamli ta'limning ta'lim tizimlarimizda o'rni beqiyos bo'lib, bunda o'quvchilar va talabalarimizning fanni o'zlashtira olishi emas, balki ular bir vaqtning o'zida qanday o'qiyotganini, fanni qanday o'rganayotganini, vazifalarga qiziqishi, o'z darajasidagi muammolarga fikr bildirishlarini kuzatish mumkin. Buning natijasida o'quvchilarning o'zlari mustaqil o'rganishi, shaxsiy o'rganishga moslashishi va o'zini ustida ishlashi kabi qobiliyatlari rivojlanadi. Dars jarayonlari raqamli kontekntda jonli olib borish va darslarda interfaol topshiriqlarni berish, virtual lobaratoriyalarda o"rganish talabalarni yanada fikrlashlarini o'stiradi. O'zi qiziqqan sohadagi kasbiy kompetensiyalari rivojlanadi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabdagi PF 6079 sonli "Raqamli
2. O'zbekiston 2030" strategiyasi.
3. U.R. Khamdamov, A.I. Abdullaev, J.B. Elov. Conceptual Model of the Education Management Information System for Higher Education Institutions // International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering. Volume 9, No.5, September – October 2020. India. –p.7295-7300
4. 5 окт. 2020 г. — Указ. Президента Республики Узбекистан. Об утверждении Стратегии
5. «Цифровой Узбекистан-2030» и мерах по ее эффективной реализации. Указ Президента Республики Узбекистан, от 05.10.2020 г. № УП-6079
6. Baeva L.V. Elektronnaya kulьtura: opыt filosofskogo analiza / L.V. Baeva // Voprosы filosofii. – 2013. – № 5. – C. 75–84.
7. Bogdanova N.V. Osobennosti primeneniya mulьtimediynыx texnologiy v prepodavanii distsiplin informatiki s uchetom sifrovizatsii obrazovaniya / N.V. Bogdanova, L.V. Puzankova // Informatika i prikladnaya matematika: mejvuzovskiy sbornik nauchnыx trudov. – 2019. –№ 25. – S. 29 –34.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

РЕЗЮМЕ

Maqolada ta'limni raqamlashtirish sharoitida bo'lajak o'qituvchining ijtimoiy-madaniy kompetentsiyasini oshirish zarurati mantiqiy asoslab berilgan. Yuqori sifatli raqamli ta'lim mazmunini yaratish, raqamli o'quv muhitidan foydalangan holda o'qitishda maktab o'quvchilarining kognitiv faolligini boshqarish, qulay va xavfsiz ta'lim maydonini yaratish va samarali muloqot qilish uchun qo'shimcha o'qituvchilarni tayyorlash zarurligi to'g'risida xulosa qilingan.

РЕЗЮМЕ

В статье дается обоснование необходимости совершенствования социокультурной компетентности будущего учителя в условиях цифрового образования. Сделан вывод о необходимости дополнительной подготовки учителя к созданию качественного цифрового образовательного контента, управлению познавательной активностью школьников при обучении с использованием цифровых учебных сред, создания комфортного и безопасного образовательного пространства, продуктивной коммуникации.

SUMMARY

The article provides a rationale for the need to improve the socio-cultural competence of the future teacher in the context of the digitalization of education. The conclusion is made about the need for additional teacher training to create high-quality digital educational content, manage the cognitive activity of schoolchildren when teaching using digital learning environments, create a comfortable and safe educational space, and productive communication.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.